

SLOJEVITOST LIRSKOGA SUBJEKTA U ISPOVJEDNOME PJESNIŠTVU

Tin Lemac. *U ime autora*. Zagreb: Biakova, 2019.

Kraćom studijom o ispovjednome lirskom pjesništvu Tin Lemac nastoji otkloniti pojednostavnjenja koja vladaju u suvremenoj književnoj teoriji i kritici, gdje se ova vrsta pjesništva često povezuje s ispovjednim tonom, prvim licem jednine, izražavanjem individualnoga životnoga iskustva i stvarnosti a da se ne raspoznaje “lirski konceptualizacijski tip” (autor, lirski subjekt ili neka druga instanca).

Razmotrivši u uvodnome dijelu tradicionalne pristupe ispovjednomu lirskom pjesništvu, Lemac uspostavlja “graničnu definiciju ispovjednog lirskog pjesništva” (u odnosu na refleksivno) i teorijsko-analitičke parametre po kojima se ono prepoznaje. Autor upućuje na djelomičnu prihvatljivost, ali i nedostatnost tradicionalne opreke impersonalnosti/misaonosti i personalnosti/osjećajnosti (Solar), pa individualizirano subjektovo iskustvo određene stvarne situacije povezuje s ispovjednim pjesništvom, dok se refleksivno pjesništvo orijentira na univerzalne spoznaje o svijetu i životu. Eliotov zahtjev za impersonalnošću pjesništva i njegovim odklonom od osobnih emocija, kao i njegovo zapažanje da je funkcija lirskoga pjesništva “psihološka i iscjeliteljska”, a ne komunikacijska, Lemac smatra bliskim definiciji ispovjedne lirike. Nadalje, napominje da je ispovjednu lirsku pjesmu nemoguće povezati s ustrojem autobiografije, i to zato što nema autobiografskoga ugovora, koji podrazumijeva narativno jedinstvo autora, pripovjedača i lika (Lejeune). Međutim, ispovjedna lirika može nasljedovati ispovijed kao srednjovjekovnu autobiografsku vrstu, uvesti subjektov monološki govor, tražiti pozitivističku vezu autora i lirskoga subjekta te slijediti teološku metodu kršćanske ispovijedi kao odrješenja od grijeha i povratka Bogu. U tradicionalnim teorijama o podrijetlu lirike nastanak ispovjednoga pjesništva povezuje se sa subjektovom emocijom i magijom kao izrazom mističnih iskustava. Uzimajući u obzir njegov odnos prema autobiografiji i refleksivnome pjesništvu te genezu pjesništva iz emocije i magije, Lemac umjesto termina ispovjednoga pjesništva nudi termin *subjektne lirike* zbog “učinka lirskog metadiskurza”, a u njegovoj je definiciji “ispovjedna lirika lirika individualizirana subjektova iskustva svijeta i samorefleksije posredovana afektivnim i magijskim govorom” (isticanje autorovo, str. 20).

U poglavljima koja slijede autor na primjerima pjesama primjenjuje uspostavljene teorijsko-analitičke parametre. Budući da su pjesme većinom navedene u cijelosti, knjiga ne donosi samo analizu slojevitoga formiranja lirskoga subjekta u ispovjed-

nome pjesništvu nego sadrži i lijepu antologiju koja objedinjava hrvatsko i svjetsko pjesništvo od najstarijih razdoblja do danas te jedne uz druge uvodi kanonske i još neafirmirane pjesnike današnjice. Analiziravši i 23. *psalam*, prihvaća mogućnost iščitavanja biblijskih tekstova kao književnosti.

Lirski subjekt prvi je parametar u analizi ispovjednoga pjesništva. Naglašavajući njegovo procesualno nastajanje, Lemac ga uspostavlja “u odnosu prema autoru, empirijskom i doživljajnom subjektu, te ispovjednom glasu kao međufaznoj geneznoj instanci u njegovu procesualnu uobličenju” (str. 21). Empirijski subjekt proizlazi iz biografizma i njegovo se iskustvo svijeta uz pomoć doživljajnoga subjekta oblikuje kao ispovjedna lirska situacija. U području ispovjednoga glasa događa se “semantički sudar teksta i svijeta”, što autor objašnjava kao semantički višak preostao s prethodnih razina. U jednoj od analiza ovako opisuje djelovanje ove instance: “Ispovjedni glas semantički razgrađuje signale empirijskog subjekta kako bi ih postavio u kodnu strukturu doživljajnog i učinio završni dio transfiguracijskog postupka prema ispovjednom subjektu” (str. 40–41). U zoni lirske govora autor razabire dvije temeljne inačice lirske govora koje proizlaze iz manje ili veće konotativnosti pjesme. Lirski se govor razmatra s obzirom na njegova sintaktička, semantička i stilistička obilježja. Kada se radi o jednostavnijoj konotaciji s manjim udjelom tematskih riječi i jačim udjelom jezične magije, u pjesmi se oblikuje *autentični subjekt*. Složeniji lirski govor odlikuje se znatnijim udjelom metaforizacije i manjim udjelom jezične magije, stoga se u takvoj pjesmi oblikuje *refleksivni subjekt*. Ovisno o lirskoj komunikaciji i značenju poetskoga diskursa, ova se dva temeljna lirska subjekta javljaju kao *jastveni* (govor u prvome licu jednine, znači “izvornu ovjeru lirske govornice”), *pluralni* (govor u prvome licu množine, iskaz solidarnosti), *transvokalni* (obilježen rodom, dobom, rasom, klasom ili spolnom pripadnošću u svrhu ostvarivanja solidarnosti ili doživljajnoga intenziteta lirske situacije) i *objektivirani* subjekt (prijenos lirske govornice na objekt biljnoga, životinjskoga ili tvornoga podrijetla).

Tematika je drugi parametar, kojim lirski subjekt zauzima mjesto na značenjskoj razini pjesme. U ispovjednome pjesništvu Lemac otkriva *duhovnu*, *autolegitimacijsku* i *intimističku* tematiku. Duhovna lirika kao ispovjedno iskustvo predstavlja svjedočanstvo Boga (ili kojega drugoga duhovnoga bića), pri čemu doživljajnost preteže nad misaonošću. Autolegitimacijska tematika uspostavlja se autotematizacijom jastva (samoodređenjem). U širokome iskustvenom području intimističke tematike univerzalnost se uspostavlja na temelju pojedinačnoga iskustva.

Treći parametar, genetički prototip, strukturno i značenjski povezuje tekst ispovjedne lirike s prototekstom prvobitne, starovjekovne ili biblijske lirike. Iz toga prototeksta potječu obilježja ispovjedne lirike kao što su jezična magija, slikovitost i

apelativnost. Ona se ostvaruju u objema temeljnim inačicama lirskoga subjekta, pa je autentični subjekt povezan s jezičnom magijom, a refleksivni sa slikovitošću. Apelativnost se ostvaruje u ispovjednoj lirici duhovne tematike kao kontakt s Bogom ili drugim duhovnim bićem, neovisno o subjektovu diskurzivnom položaju.

Kao četvrti parametar Lemac opisuje emocionalnu stratifikaciju lirskoga subjekta, koju naziva emociometrijom. Riječ je o jednome od ključnih čimbenika u analizi “signala ispovjednog lirskog diskurza”. U lingvostilističkoj analizi pjesničkih uzoraka autor određuje tematske riječi, koje sadrže visok stupanj značenja i emocije, stoga ih smatra emocionalnim žarištima. Okolne poetske izraze između dviju tematskih riječi naziva emociometrijskim osima jer određuju smjer kojim se emocije šire pjesničkim diskursom. U linearnom je širenju emocija riječ o kretanju sintagmatsko-paradigmat-skom strukturom pjesme. Nasuprot tomu, alinearno širenje emocija rezultat je prekida i smjene emocionalnih stanja u pjesmi, što doprinosi analizi lirskoga subjekta kao glavnoga dijela ispovjedne pjesničke paradigme. Dakle, emociometrijska analiza ovisi o značenjskoj strukturi dijelova pjesme i njezine cjeline.

Peti parametar autor naziva semiometrijom. Njime se prati raspored konstativnih i performativnih iskaza u pjesmi kako bi se odredili različiti tipovi lirskoga subjekta i poetskih diskursa. Konstativni iskazi bliski su jeziku mita te magijskim ponavljanjem i jezikom nominacije u imenovanju objekata svijeta upućuju na autentičnoga lirskoga subjekta. Performativni iskazi imaju metaforičan samounterpretacijski učinak i svojstveni su refleksivnomu lirskom subjektu. Uspoređujući oba tipa subjekta, Lemac ističe da prvi ima ulogu stvaranja svijeta, a drugi je stvoren u interakciji sa svijetom. Budući da je semiometrija povezana s emociometrijom (jer značenjska struktura ovisi o emocionalnom širenju iskaznih sastavnica), taj odnos autor naziva *emociometrijsko-semiometrijskom transreferencijalnošću*.

Šesti parametar konotativnoga naboja određuje se kao veza ispovjedne lirske pjesme s vlastitim genetičkim prototipom te kao rezultat odnosa lirskoga subjekta, emociometrije i semiometrije. Odnos pjesme prema genetičkome prototipu očitava se otkrivanjem dominantata svojstvenih prototipu (magije, metafore, odnosa subjekta prema Bogu ili kojemu drugom duhovnom biću). Razina konotativnoga naboja određuje se kao suma diskurzivnoga učinka empirijskoga i doživljajnoga subjekta, značenjskoga viška ispovjednoga glasa, učinka emociometrijskih žarišta i osi te konstativnih ili performativnih iskaza. Autor napominje da se za svaki tematski krug i tip subjekta ispovjedne lirike zasebno određuje konotativni naboj.

Zadnji parametar polje diskursa utvrđuje odnos “konotativnog naboja ispovjednog lirskog uzorka i tematike kojoj taj uzorak pripada” (str. 80). Duhovnu tematiku obilježava doživljajnost i subjektovo predanje božanskom, koje dominira nad ljudskim,

autolegitimacijski diskurs iznosi subjektovu samorefleksiju, a intimistička tematika uspostavlja ravnotežu subjektova odnosa prema tematiziranim stanjima i situacijama ili je riječ o obraćanju lirskom *Ti*. Autor napominje da ovaj semantički opis može pomoći u kritičkoj i estetskoj prosudbi ispovjednoga lirskoga pjesništva.

Iako je riječ o studiji pisanoj gustim metajezikom, valja pohvaliti autorovu primjenu vlastitih polazišta na različitim uzorcima ispovjednoga lirskoga pjesništva, pri čemu dolazi do izražaja njegova sposobnost sažete analize, koja u budućim istraživanjima i interpretacijama ispovjednoga pjesništva može otvoriti nove i preciznije perspektive.

Sanja Franković